

SZEMLE

ISZTORIJA VTOROJ MIROVOJ VOJNI 1939—1945.

(*Vojenizdat, Moszkva, 1975. 5. k., 512 o.*)

A második világháború történetét tárgyaló sorozat ötödik kötetének megjelenésével a hadtörténettudomány újabb gazdag anyaghoz jutott, mely a Szovjetunió és az antifasiszta koalíció más államai számára szinte legsúlyosabb háborús időszakot tárja fel a marxi—lenini metodológia, a valóban tudományos történelemszemlélet pozíciójából. Mélyrehatóan elemzi az arcvonalakon 1942 nyarán—őszén végbemenő háborús eseményeket, vázolja az általános katonapolitikai helyzetet, hangsúlyozva, hogy erre az időre a nemzetközi küzdőtéren döntően megváltoztak az erőviszonyok az antifasiszta koalíció népei, országai javára.

Meggyőzően bizonyítják a kötet szerzői, hogy a párt vezetésével éppen a szovjet nép és fegyveres erői töltötték be a meghatározó szerepet a fasiszta katonai-politikai vezetés által táplált hódító törekvések megghiúsításában. Ugyanakkor a teljességre való törekvéssel mutatják be a nyugati szövetségesek jelentős katonai, gazdasági és politikai lépéseit, rendszabályait. Hangsúlyozzák, hogy a hadviselő felek helyzetét és terveit az 1942. évi hadjáratban leginkább befolyásoló politikai és katonai tényező a német fasiszta csapatok Moszkva térségében elszenvedett veresége volt.

A német hadvezetés, amint az direktíváiból is kitűnik, a nyár folyamán tervezte minden rendelkezésére álló erejének összpontosítását azzal a céllal, hogy megindítsa fő hadműveletét az arcvonal déli szakaszán és megsemmisítse a Dontól nyugatra működő szovjet csapatokat, majd a továbbiakban megkaparintsa a Kaukázus olajvidékeit és áthatoljon a Kaukázus fő gerincén.

A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság

hadászati terve 1942. április—júniusára előirányozta az aktív hadászati védelem folytatását, valamint egész sor támadó hadművelet végrehajtását a kijelölt irányokban; a csapatok átszervezésének befejezését és hadászati tartalékok képzését azzal a számvetéssel, hogy később — főcsapásukat a déli szárnyon mérve — lendületes támadást indítsanak a szovjet—német arcvonal jelentős szakaszán.

1942. május elején a szovjet—német arcvonalon mindkét hadviselő fél aktív harctevékenységet indított. Az ellenségnek sikeres akciói voltak a Krímben és Harkov körzetében. Az 1942 tavaszán lezajlott ütközetekben a szovjet csapatok — a katonák tömeges hősiessége, állóképessége és önfeláldozása ellenére — nem tudták a hadászati védelem elé tűzött feladatokat teljes mértékben megoldani és kénytelenek voltak fontos körzeteket és hídfőket feladni, olyanokat, amelyek a nyári nagy támadás kibontakoztatását szolgálhatták volna. A háborús tevékenység egészét véve alapul, valamennyi fontosabb irányban az ellenség kezébe került a kezdeményezés.

A második világháború tárgyalt időszakában központi szerepet töltöttek be a sztálingrádi és kaukázusi hadászati irányban vívott védelmi hadműveletek. Július 17-én kezdődött a sztálingrádi csata. A Főhadiszállás a kialakult helyzet értékelése alapján döntött úgy, hogy szívós védelmi ütközetekben kell felmorzsolni az ellenség nagyerejű támadó csoportosítását, meg kell akadályozni a Volgához való kijutását, majd időt nyerve, hadászati tartalékokat kell előrevonni a sztálingrádi irányba azzal a céllal, hogy a későbbiekben ellentámadásba menjenek át. A végrehajtás érde-

kében több párhuzamos intézkedés történt: szervezési rendszabályokat léptettek életbe, megerősítették a csapatok vezetését, az Állami Honvédelmi Bizottság és a Főhadiszállás tagjai a harcoló csapatokhoz érkeztek, új erőket dobtak át Sztálingrád körzetébe a védelem megszilárdítására és az ellenség támadásának megghiúsítására.

A német hadvezetés először még a kaukázusi irányra összpontosította figyelmét, sőt a 6. hadsereg erőinek egy részét is ide csoportosította át, augusztus elején viszont a Volga és a Don térségébe vonták vissza ezeket a csapatokat, de még a 4. páncélos hadsereg egységeit is. A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság — a kötet adatai szerint — arra kényszerítette az ellenséget, hogy döntő ütközetbe bocsátkozzon Sztálingrádnál, ott, ahol arra nem volt felkészülve és nem is várta az összecsapást.

Miután a német csapatok július 25-én kijutottak a Donhoz és hídfőket foglaltak annak bal partján, kialakult a Kaukázus területére való betörésük reális veszélye. A Kaukázus hős védői azonban gátat vetettek az ellenség előretörésének. Az ellenség szándéka, hogy elfoglalja Novorosszijszk városát, majd a fekete-tengeri partvidéken bontakoztassa ki támadását a Kaukázuson túli területek felé, megghiúsult. A szovjet csapatok aktív és bátor helyállásukkal arra kényszerítették a hitlerista vezetőket, hogy kiadják az „elvi parancsot a védekezés harcra”, vagyis csapataikkal védelembe menjenek át. Nem sikerült a németeknek sem Groznó térségébe, sem pedig a Kaukázus fő vonulatának körzeteibe betörniök, nem is beszélve a hágókon való átjutásról.

A hitleri hadvezetés kísérlete, hogy a fekete-tengeri partvidéket a 17. hadsereg Tuapsze felé indított támadásával elérje, szintén a német fasiszta csoportosítás szétzúzásával végződött. Sikertelennek bizonyult az ellenség 1. páncélos hadseregének Ordzonikidze irányában kezdeményezett támadása is.

A burzsoá ideológusok, a különböző alapokon érvelő történelemhamisítók, igyekeznek a tárgyalt időszak eseményeit elferdíteni, szubjektív szempontból értékelni. Próbálkozásaik azonban hasztalanok, érveik megalapozatlanok, erről az ismertetett mű számtalan adata meggyőzően tanúskodik. Amikor a szerzők az események homlokterébe állítják a sztálingrádi és a kaukázusi irányban szervezett hadászati védelmet, helyesen mutatnak rá, hogy 1942 nya-

rán—őszén a szovjet csapatok egyúttal támadó hadműveleteket is indítottak a szovjet—német arcvonal más szakaszain. Ezek között joggal említik legjelentősebbként a Leningrád térségében folytatott harctevékenységet.

Bár a szovjet csapatok feladatai a Leningrádnál és más körzetekben folytatott hadműveletekben csupán korlátozott célokat szolgáltak, mégis hadászati kapcsolatban állottak a szovjet—német arcvonal déli szárnyán végbemelő meghatározó hadieseményekkel és jelentős szerepet játszottak abban a küzdelemben, amely a fő célok eléréséért folyt. Ezek a hadműveletek úgy értékelhetők, hogy lényegesen hozzájárultak a gyökeres fordulat eléréséhez a háború menetében.

A fordulat elérését jelentősen elősegítette a szovjet emberek egyre aktívabb küzdelme az ellenség mögöttes területein, ez viszont szükségessé tette e küzdelem egységes és hatékony irányításának biztosítását. Az ellenállási harc kibontakozását és vezetésének sajátosságait a könyv tizedik fejezete tárgyalja.

Súlyt helyeznek a szerzők a kommunista párt, mint a gyökeres háborús fordulat eléréseért folytatott harc irányítója és szervezője szerepének bemutatására. A kötet ötödik fejezetében szemléltetik a párt katonai szervező tevékenységének különböző irányait és területeit, célkitűzéseit: a Szovjetunó Fegyveres Erői harci erejének és ütközésképeségének fokozását, az összehangolt hadigazdasági rendszer megteremtését, a magasan képzett katonai káderok felkészítését, az ideológiai és az egész pártpolitikai munka színvonalának emelését a harcoló csapatoknál és a hátszországban egyaránt, a hadseregben és flottánál működő vezető pártszervek további szervezeti megszilárdítását. E téren jelentős intézkedés volt a teljes egyszemélyi parancsnoki jogkör megteremtése, a politikai tiszt rendszer átszervezése. A párt gondoskodásának eredményeként erre az időre a Vörös Hadsereg és Haditengerészeti Flotta félelmetes erőt képviselő, jól szervezett, a hitleristák nyomását nemcsak felfogni és megállítani, hanem visszaverni is képes fegyveres erővé vált.

A szilárdan helytálló és súlyos körülmények, nélkülözések közepette dolgozó szovjet hátszország, az áttelepített ipari bázis és a sok millió szovjet állampolgár képes volt arra, hogy 1942 nyarára teljes egészében átállítsa a népgazdaságot a haditermelésre, a háborús vágá-

nyokra. Már az első félévben 8268 harci repülőgépet, 11 178 harcocsit, valamint 15 375 löveget adott a harcoló csapatoknak. A munkában tanúsított hősiesség, a nehézségek bátor leküzdése, példátlan helytállás jellemezte a szovjet dolgozókat hazájuk szabadságáért és függetlenségéért vívott küzdelmükben. Munkájuk eredményei, melyekről a könyv tizenkettedik fejezete szól, világosan tanúsítják a szocialista társadalmi rendszer fölényét.

Mindezek a tényezők pozitívan hatottak a háború következő időszakaira, amikor a szovjet hadsereg kimagasló győzelmei nyomán bekövetkezett a gyökeres fordulat a háború menetében az antifasiszta koalíció javára.

A Szovjetunió Kommunista Pártja mindenkor megkülönböztetett figyelmet szentelt az ország külpolitikájának, ebben az időszakban nevezetesen az Amerikai Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával kötött antifasiszta szövetség megszilárdításának, szorgalmazta az európai második front létrehozását. A szövetségesek katonai-politikai vezetése azonban kitért e feladat elől és annak realizálását 1943 áprilisára helyezte kilátásba. Megjegyzendő, a kötet szerzői többet nyújthattak volna annak bizonyítására, hogy a kezdeményező szerepet a Szovjetunió diplomáciája ját-

szotta, hogy ebben az időszakban a szovjet nép egyedül viselte a háború fő terheit, a legnagyobb áldozatokat vállalta a fasiszta fenevad elpusztításáért.

Japán és az Egyesült Államok hadba lépésével jelentősen kiterjedt a háborús színtér a világon, a fő és meghatározó hadszínteret azonban továbbra is a szovjet—német arcvonal képviselte, itt vonultatta fel a fasiszta hadigépezet erőinek zömét.

A szövetséges hadvezetés ugyanakkor a hadviselés tervezését a szovjet—német arcvonalon levő helyzet alakulásától tettenéző és fő figyelmét az elhúzó jellegű öltő csendes-óceáni, észak-afrikai és nyugat-európai haditevékenységre összpontosította. A mai burzsoá történészek arra törekednek, hogy ezeket a hadieseményeket előtérbe helyezték és jelentőségüket — a szovjet—német arcvonalhoz képest — túlértékeljék.

Az ötödik kötetben tárgyalt események a háború menetében bekövetkező gyökeres fordulat előzményei, mely fordulat minden kétséget kizáróan a szovjet nép és fegyveres erői hősiességének, az agresszor ellen küzdő nyugati és keleti országok népei által kibontakoztatott ellenállási mozgalomnak, bátor helytállásnak az eredménye.

Nádor Tibor

V. I. CSUJKOV

SZRAZSENYIE VEKA

(Izdatyelsztvo „Sovjetszkaja Rosszija”, Moszkva, 1975. 400 o.)

Nincs a világon egyetlen egy ország sem, egyetlen egy nép sem, amely ne ismerné, vagy ne tudna, nem hallott volna a sztálingrádi csatáról, mely fordulópontot jelentett a második világháború menetében. A Szovjetunió Vörös Hadserege nemcsak hazáját mentette meg a faszizmustól, hanem egész Európát, de mondhatnánk, az egész világot is. „Az évszázad csatája”, ahogyan a szerző találóan választotta meg könyve címét, nemcsak a Szovjetunió, hanem az egész haladó emberiség sorsát eldöntötte, mert azután már a német fasiszta csapatok nem tudták kezükben tartani a kezdeményezést. A szovjet csapatok halálos csapást mértek a fa-

sizmusra Sztálingrádnál, s ezzel nemcsak a várost védték meg, hanem a világ civilizációját is.

E csata 180 napig éjjel és nappal folyt, egy percre sem hallgatott el az ágyútűz, a géppuskatűz, a csatazaj. A szerző, mint a 64. hadsereg volt parancsnok-helyettese, majd a legendás híró 62. hadsereg parancsnoka — mely hadseregek tulajdonképpen a fasiszta csapatok kemény és kegyetlen főcsapását fogták fel és az volt a feladatuk, hogy védjék meg a várost és ne engedjék a hitleri csapatokat a Volga jobb partjához —, végig harcolta ezt a csatát, részletesen elmondja lefolyását, bár többször figyelmezteti olvasóit, hogy ez a könyv